

Wstęp

Jednym z głównych celów procesu integracyjnego w ramach UE jest ustanowienie rynku wewnętrznego pojmowanego jako swobodny przepływ towarów, usług, osób i kapitału na warunkach zbliżonych do krajowych. Rozwój handlu wewnątrzunijnego wyzwolił potrzebę dostosowania zasad ochrony własności intelektualnej do zmieniających się realiów rynku wewnętrznego. Internacjonalizacja handlu towarami i usługami nie rozwijała się jednak równoległe z internacjonalizacją własności intelektualnej, w szczególności praw autorskich i pokrewnych. Urzeczywistnienie rynku wewnętrznego w dziedzinie praw własności intelektualnej, na który składają się w szczególności zasada swobody przepływu towarów i usług, stanowi jeden z najważniejszych sposobów uwolnienia potencjału europejskich inwestorów i twórców w celu stymulacji zwiększania liczby miejsc pracy i wzrostu gospodarczego¹. Jednolity rynek nowych towarów i usług jest również niezbędny dla dalszego rozwoju społeczeństwa informacyjnego². Próby mające na celu ustanowienie i zapewnienie funkcjonowania rynku wewnętrznego w obszarze praw autorskich i pokrewnych podejmowane były przez Komisję Europejską od końca lat 80. XX w. i polegały w szczególności na zniesieniu różnic w poziomie i zasadach ochrony poszczególnych dzieł chronionych prawami autorskimi i pokrewnymi pomiędzy państwami członkowskimi, a także na określeniu wspólnotowych zasad dotyczących poszczególnych pól eksploatacji.

Utrzymywanie wewnętrznych systemów ochrony praw autorskich i pokrewnych przez państwa członkowskie prowadzi do sprzeczności z celem polegającym na ustanowieniu rynku wewnętrznego. Z czterech swobód składających się na rynek wewnętrzny dotyczy to w zasadzie swobody przepływu towarów i swobody świadczenia usług. Konflikt pomiędzy wykonywaniem praw autorskich i pokrewnych a pozostałymi swobodami dotychczas nie wystąpił. Nie był też analizowany w teorii prawa. Z punktu widzenia obrotu przedmiotami ochrony praw autorskich i pokrewnych, na rynku wewnętrznym w społeczeństwie informacyjnym³, w dużo większym niż dotychczas stopniu, mają zastosowanie przepisy TFUE o swobodzie przepływu usług, z mniejszą rolą przepisów o swobodzie przepływu towarów. Te ostatnie immanentnie związane były bowiem z obrotem materialnymi nośnikami.

¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Jednolity rynek w obszarze praw własności intelektualnej – Wspieranie kreatywności i innowacji celem zapewnienia wzrostu gospodarczego, atrakcyjnych miejsc pracy oraz wysokiej jakości produktów i usług w Europie, Bruksela 24.5.2011 r., COM(2011) 287 final, s. 4.

² Komunikat Komisji *Follow-up to the Green Paper on Copyrights and Related Rights in the Information Society*, Bruksela 20.11.1996 r., COM (96) 568 final.

³ Zob. *Green Paper Copyrights and Related Rights in the Information Society* z 19.7.1995 r., Bruksela COM (95) 382 final.

W dobie społeczeństwa informacyjnego obrót materialnymi nośnikami został w dużej mierze wyparty przez obrót kopiami cyfrowymi.

Również terytorialny charakter praw autorskich i pokrewnych stanowi istotną przeszkodę w korzystaniu z zasad swobodnego przepływu towarów i świadczenia usług, stając w sprzeczności z natury aterytorialnymi dobrami chronionymi prawem autorskim. Uznawany jest też za jeden z podstawowych elementów, który uniemożliwia urzeczywistnienie idei pełnej swobody przepływu towarów i usług na rynku wewnętrznym. W praktyce bowiem terytorialny charakter tych praw oznacza, że aby korzystać z przedmiotu prawa autorskiego lub pokrewnego na obszarze szerszym niż jedno państwo członkowskie, niezbędne jest uzyskanie licencji na każde dodatkowe terytorium. Kwestia ta jednak do tej pory nie znalazła odpowiedniego rozwiązania w prawie unijnym. Pomimo wysiłków harmonizacyjnych, które zaowocowały wydaniem wielu dyrektyw z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych, dotychczas na większości pól eksploatacji w celu korzystania z przedmiotu prawa autorskiego lub praw pokrewnych na obszarze całej UE niezbędne jest uzyskanie licencji odrębnie na poszczególne terytoria państw członkowskich⁴.

Unijne zasady swobodnego przepływu towarów i świadczenia usług, szczególnie w społeczeństwie informacyjnym, przełamują tradycyjne schematy ochronne wynikające z prawa autorskiego, tworząc nowe paradygmaty ochrony praw autorskich i pokrewnych w prawie UE. Mają więc podstawowy wpływ na kształtowanie unijnego systemu ochrony praw autorskich i pokrewnych. Przełamanie schematów występuje w kontekście wszystkich instrumentów harmonizacji w obszarze prawa autorskiego w UE, tj. harmonizacji legislacyjnej, harmonizacji miękkiej oraz harmonizacji orzeczniczej. W pierwszych etapach tworzenia jednolitego rynku w obszarze praw autorskich i pokrewnych wpływ obu swobód na kształtowanie unijnego systemu ochrony praw autorskich i pokrewnych przejawiał się w znoszeniu różnic w zasadach i poziomie ochrony poszczególnych dzieł chronionych prawem autorskim pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi. Miał też duże znaczenie w tworzeniu unijnych konstrukcji specyficznego przedmiotu praw, podstawowej funkcji prawa autorskiego oraz zasady wyczerpania prawa. W obecnie trwającym etapie tworzenia jednolitego rynku koncentruje się on natomiast na przełamywaniu ograniczeń wynikających z terytorialnego charakteru praw autorskich i pokrewnych. Wpływ zasad swobodnego przepływu towarów i swobodnego świadczenia usług na unijne regulacje z zakresu prawa autorskiego prowadzić będzie w dłuższej perspektywie czasowej do wypracowania nowego modelu licencjonowania praw autorskich i pokrewnych o charakterze panunijnym, w aspekcie wykraczającym poza obecne szcątkowe regulacje wynikające z Dyrektywy 93/83/EWG w sprawie koordynacji określonych przepisów prawa autorskiego

⁴ Obecnie wyjątkiem jest pole eksploatacji w postaci publicznej komunikacji satelitarnej na podstawie dyrektywy 93/98/EWG z 29.10.1993 r. w sprawie harmonizacji czasu ochrony prawa autorskiego i niektórych praw pokrewnych (Dz.Urz. L Nr 290 z 24.11.1993 r., s. 9), polskie wydanie specjalne: Rozdział 17, Tom 001, s. 141–145 oraz korzystanie z utworów muzycznych online, gdzie przepisy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/26/UE z 26.2.2014 r. w sprawie zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi oraz udzielania licencji wieloterytorialnych dotyczących praw do utworów muzycznych do korzystania online na rynku wewnętrznym (Dz.Urz. L Nr 83 z 20.3.2014 r., s. 72–98) przewidują możliwość udzielania licencji wieloobszarowych przez organizacje zbiorowego zarządzania.